

## Fotografie Pražského hradu v letech 1856 - 1900

Fotografové začali zachycovat Pražský hrad ve stopách kreslířů a malířů, kteří objevovali jeho půvab již dávno před vynálezem fotografie v roce 1839. Zejména na panoramatech je patrné, jak kopírovali jejich stanoviště a inspirovali se jejich pohledy. Na rozdíl od umělců měli tu nevýhodu, že sebou museli nést v prvních desetiletích vynálezu velmi objemná zavazadla, neboť pro fotografie vytvořené technikou mokrého kolódiového procesu bylo nutné zcitlivěnou skleněnou desku exponovat a vyvolávat ve vlhkém stavu, což znamenalo improvizovat v terénu temnou komoru. Mezi jmény fotografů Pražského hradu 19. století nalezeme vesměs jen profesionály, neboť princip amatérského fotografování jako upomínka na navštívené místo se ve větší míře začal uplatňovat až po zjednodušení fotografického procesu koncem osmdesátých let. Fotografie 19. století nesou v sobě kompoziční a výrazové prvky ovlivněné zápasem s fotografickou technikou. Dlouhý čas expozice odstranil postavy v pohybu, na snímcích chybějí mraky, tonální škála je redukována, fotografie byly v hnědém tónu.

Fotografování Hradu náleželo k "povinným" pražským námětům. Je tak pozoruhodné, že nejstarší známé snímky Hradu pocházejí až z 1856, kdy vznikl první soubor snímků Prahy a to od tehdejšího nejvýznamnějšího středoevropského fotografa pamětihodností vídeňana Andrease Groll (1822 - 1872). Tento „první fotograf Prahy“ Čechy a Moravu znovu navštívil roku 1865, kdy také vydal svůj katalog snímků. Podle něho pořídil na Pražském hradě pět snímků letohrádku Belveder, dva snímky kašny u letohrádku, dva snímky sochy sv. Jiří, věž chrámu sv. Víta a v interiéru fotografoval Vladislavský sál a „Königs-Grabmal in St. Veitsdom“. Je zajímavé, že náš pohled na závěr katedrály (č. 83) v tomto seznamu není. Nechyběl samozřejmě ani celkový pohled na Hradčany s Karlovým mostem; Groll byl tak prvním, kdo tento „klasický pražský pohled“ pořídil. Podobně jako Groll tvořil své fotografické veduty Wilhelm Rupp, který je autorem druhého známého nejstaršího hradčanského panoramatu z nábřeží, kde měl od roku 1857 se svým společníkem fotoateliér, který se tehdy pokládal za nejúspěšnější v Praze.

Mezi první generaci fotografických vedutistů náleží také Amand Helm z Teplic, po němž se zachoval vzácný snímek fotografa při práci právě na Hradě a to z první poloviny šedesátých let. Je pravděpodobné, že fotografické veduty větších formátů pořizoval také akademický malíř a fotograf Jan Maloch, jehož konkrétní snímek Hradu z 50. let však není znám. Jiný akademický malíř, Jan Brandeis, byl roku 1863 autorem pozoruhodného pohledu na závěr chrámu sv. Víta z věže kostela sv. Jiří. V téže době fotografoval Hrad ze Strahova Gustav Reitter, který pořídil i jiné pražské záběry. Roku 1865 vydal album vlastních snímků s názvem Belvedere pozdější profesor architektury Josef Schulz, jehož můžeme považovat za prvního fotoamatéra na Hradě. K nejstarším pohledům na jednotlivé architektury Hradu a města Hradčan patří rovněž vizitkové záběry von Sentecka z Berlína, šířené v polovině šedesátých let prostřednictvím Uměleckého nakladatelství Carl Reicheneckera, resp. obchodu K. André v Praze. Roku 1867 vydal snímky z Prahy

větších formátů drážďanský fotograf Emil Römmler. Von Senteck a Römmler se zařadili k těm cizím autorům, jejichž záběry konkurovali domácím fotografům. Reprezentativní pohledy velkého formátu pořídil z fotografů „první generace“ ještě Anselm Schmitz v souvislosti z výstavou předmětů z chrámového pokladu Svatovítské katedrály. (Výstava se konala v květnu 1866 ve Vladislavském sále). V květnu 1868 fotografoval na Hradě korunovační klenoty pražský fotograf Jindřich (Heinrich) Lachmann (1832-1877), o čemž později podal písemné svědectví fotograf J. R. Čimera, který u Lachmanna byl praktikantem a který se fotografování ještě s dalším kolegou zúčastnil. Lachmannovy snímky se šířily na fotografických vizitkách, snímcích nalepených na kartonu velikosti přibližně 10,5 x 6,5 cm.

Po období fotografií velkých formátů, které se podobně jako grafická veduta zavěšovaly na zeď, nabyly na oblibě po roce 1860 malé a levné fotografické vizitky, které se ukládaly do fotografických alb. Neméně oblíbené se staly i stereofotografie, které při prohlížení ve speciálních kukátkách poskytovaly radost z prostorového vnímání obrazu. Nejvýznamnějším fotografem, který se v českých zemích věnoval tvorbě fotografických vizitek a stereofotografií pamětihodností, byl František Fridrich (1829 - 1892), v jehož díle se Pražský hrad objevuje v desítkách variací. Z hlediska dějin fotografování Hradu je největším Fridrichovým přínosem velký zájem o fotografování interiérů a „kodifikace“ stanovišť fotografa. Až do počátku dvacátých let 20. století jeho následovníci fotografovali z přibližně stejných míst jako kdysi Fridrich, měnili jen optiku. Na některých Fridrichových snímcích nalézáme signaturu Karla Malocha, syna jeho zaměstnance Jana Malocha, který na čas využíval Fridrichův archiv a který ale také sám fotografoval. Jistou představou o Fridrichově ohromné vydavatelské aktivitě dává Buch- und Kunst-Katalog. Gesamt-Verlags-Katalog des Deutschen Buchhandels und des mit ihm im direkten Verkehr stehenden Auslandes, který vydal Adolph Russell`s Verlag v Münsteru asi roku 1883.

Fridrichovým současníkem byl Jindřich Eckert (1833 - 1905), pokládáný za nejvýznamnější osobnost fotografie v českých zemích 19. století. Eckert ovšem na Hradě pořídil méně místopisných záběrů než Fridrich, i když prokazatelně pracoval pro Jednotu pro dostavbu chrámu sv. Víta. Několik záběrů z hradních prostor našlo také uplatnění v Eckertově publikaci Praha královská z roku 1898, kterou můžeme označit za první publikaci s tištěnými uměleckými fotografiemi města u nás. Úzkou souvislost s Pražským hradem mělo pořízení světlotiskového faksimile kodexu Scriptum super Apocalypsim cum imaginibus (Wenceslai Doctoris), vydaném Kapitulou sv. Víta k 900. výročí založení pražského biskupství roku 1873, za což Eckert získal ocenění na Světové výstavě a posléze i Voigtlandrovu medaili od Fotografické společnosti ve Vídni.

Od 80. let 19. století zasahuje do dějin fotografie Pražského hradu pražský nakladatel Karel Ferdinand Bellmann (1820 - 1983), který patrně sám nefotografoval, pouze inicioval vznik snímků a jako majitel Artisticko-typografického ústavu je označoval svou signaturou. Jeho syn Artur Maschka-Bellmann byl ovšem již roku 1882 člen Fotografické společnosti ve Vídni a zřejmě právě on se zasloužil o vydání světlotiskového díla Album král. hl. m. Prahy, první svého druhu u nás

(1883). Bellmannův podnik vydával tehdy rovněž kabinetky i větší formáty s pravyými fotografiemi nebo světlotisky. Artur Maschka-Bellmann začal v devadesátých letech vydávat množství kvalitních světlotiskových pohlednic, které jsou mezi filokartisty jako „belmanky“ velmi vyhledávané.

Od konce osmdesátých let 19. století fotografoval na Pražském hradě František Krátký (1851-1924), který se záhy stal největším vydavatelem stereofotografií u nás koncem 19. století. Průběžně vydával číselné seznamy svých snímků, takže máme dobrý přehled o motivech, které ho nejvíce zaujaly. Seznam stereoskopických obrazů z Čech, Moravy, Slovenska, Vysokých Tater, Krakova, Budapešti z roku 1893 mezi 912 motivy uvádí 32 záběrů z Pražského hradu, k nimž můžeme připočítat ještě 14 záběrů „fresek v Belvederu“. Jednalo se v podstatě o všechny nejznámější motivy v exteriéru i interiéru s výjimkou Zlaté uličky, již se všichni fotografové 19. století vyhýbali.

Vedle uvedených hlavních autorů z domácího prostředí nacházíme záběry z Pražského hradu také v několika pražských kolekcích fotografů působících mimo Království české (například J. Why, A. Beera, firmy Stengel & Co.). Zajímavým počinem bylo vydání vlastním nákladem tuctu snímků z Hradu baronem Raimundem Stillfriedem von Rathenic roku 1885, které se bohužel nepodařilo objevit. Do budoucna jistě nelze vyloučit další zajímavé nálezy zejména v zámeckých sbírkách.

Raná historie fotografování Pražského hradu příznačně opisuje dějiny média v českých zemích a to spíše v konzervativnějším hávu, popisně, bez pozoruhodnějších tvůrčích výbojů. Nejmladší datovaný snímek výstavy, automobil před čestným dvorem od Rudolfa Brunera-Dvořáka (1864-1921), jakoby symbolicky končil jednu fotografickou epochu. Bruner-Dvořák jako „momentní fotograf“ byl autorem nového typu, stejně jako fotoamatéři, kteří začátkem 20. století "objevili" Pražský hrad jako téma svých pocitových - piktorialistických snímků. Tento zájem podporovaly i reedice starších záběrů, zabezpečované nástupci fotografů (Karel Maloch, Antonín Cetyl) nebo antivárem Zikmundem Reachem, který prodával četné fotografické pohlednice se starými záběry ještě ve dvacátých letech 20. století. Fotografie Pražského hradu z 19. století nejsou tak významné pro dějiny média fotografie, ale jsou neocenitelné jako dokument architektonických proměn, které zásadně změnily tvář legendárního místa.

Pavel Scheufler

